

From Cold War to Hot Peace: An American Ambassador in Putin's Russia

Michael McFaul

Boston, MA: Houghton Mifflin Harcourt (2018)

Anmeldt av **Geir Flikke**

Professor i Russland-studier, Universitetet i Oslo

Perioden 2012–2018 kommer til å kaste av seg flere analyser av internasjonal politikk, men neppe noen som ligner *From Cold War to Hot Peace*. Boken er et unikt selvbiografisk tidsdokument av flere årsaker: Michael McFaul var involvert i utarbeidelsen av «reset»-politikken i Obama-administrasjonen og ble sent i 2011 klarert som USAs ambassadør til Moskva. Han var dessuten en av de mest håpefulle hva gjaldt troen på et nytt Russland, en visjon han arbeidet fra begynnelsen av 1990-tallet for å realisere. Som han skriver i denne memoarboken, der han forsvarer sin langvarige drøm om å få til en økonomisk, politisk og nedrustningsbasert tilnærming mellom det postsovjetiske Russland og USA:

Jeg gjentar ordene «ha tro på» [*believe in*] med hensikt her, fordi jeg var en som trodde [*a true believer*] – ikke bare en analytiker. Jeg trodde oppriktig på muligheten for en tilnærming mellom våre to nasjoner [*sic*] basert på gjensidige interesser og felles verdier (s. 423).

Men han fortsetter umiddelbart:

Tre tiår senere er de fleste av disse aspirasjonene feilslått. Russland er ikke et demokrati, og Russland er ikke så dypt integrert i Vesten som mange av oss, i både Russland og USA, hadde håpet. Putin er i dag ikke interessert i å innføre demokrati eller å integreres med Vesten. Disse prosjektene er inntil videre avsluttet (*ibid*).

Det er ikke til å komme forbi at forfatteren har troverdighet når det gjelder visjonen om et tettere samarbeid mellom Russland og USA. I begynnelsen av 1990-årene

*Korrespondanse: Geir Flikke, e-post: geir.flikke@ilos.uio.no

©2019 Geir Flikke. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Geir Flikke (2019). *From Cold War to Hot Peace: An American Ambassador in Putin's Russia*. *Internasjonal Politikk*, 77(4): 420–423. <http://dx.doi.org/10.23865/intpol.v77.1986>

var Michael McFaul, som anmelderen, dypt fascinert av muligheten for at Jeltsins Russland skulle utgjøre en forskjell i internasjonale relasjoner. Den unge Montana-studenten reiste til Moskva, smilte bredt og avvæpnende mens han hanglet i vei på russisk, og ble umiddelbart involvert i en rekke National Democratic Institute-programmer som drev åpne seminarer for å styrke Russlands demokrati. McFaul drev blant annet seminarer som involverte deltakere fra Borgerunionen, et parti for tidligere sovjetiske industriledere, og på begynnelsen av 2000-tallet var han også tilhenger av å involvere Russlands kommunistparti i støtteprogrammene.

Det var imidlertid ikke denne aktiviteten som senere skulle bli hans nemesis. Fra 2001 og fremover, skriver McFaul, tok han til orde for å styrke NGO-er som drev med valgobservasjon, særlig organisasjonen GOLOS («stemme»). McFaul begrunner dette valget akademisk. Ved inngangen til 2000-tallet var Russland, i alle fall ifølge McFaul, et politisk system som tilfredsstilte minimumskravet til et «valgdemokrati» (et politisk system med regelmessige, kompetitive valg i en fastlagt valgssyklus og en uendret grunnlov). Denne troen på at systemet ville kunne konsolidere seg, tok han med seg i et målrettet aktivistarbeid inn mot politiske nettverk i Russland. Det å styrke observatørorganisasjoner fremsto med andre ord som en logisk satsing.

Akkurat på dette punktet gjør boken imidlertid et underlig hopp. Fra beskrivelsen av det «håpefulle 1990-tallet» til det McFaul kaller «Putins Thermidor», eller kontra-revolusjon, bygger McFaul bare én bro; en svakt begrunnet teori om at alle historiske revolusjoner avføder en motrevolusjon. Selv om McFaul får dette til å stemme biografisk, er det få som vil være enige i at det er en dyptloddende teoretisk basert forklaring av konsolideringen av makten under Putin.

Kritikere vil snarere hevde at dette er en forestilling som er basert på transisjonsparadigmets idé om et lineært fremskritt, som med nødvendighet ender i et konsolidert demokrati. Ifølge transisjonsteoretikerne ville markedsøkonomi og institusjonell endring over tid føre til konsolidering av demokratiet, selv i Russland. Allerede i 2002 begynte sentrale teoretikere som Larry Diamond og Thomas Carothers å snakke kritisk om ideen om at land med autoritære tradisjoner kunne følge fastlagte skjemaer for å bli fullverdige demokratier. Carothers gikk så langt som å hevde at «transisjonsparadigmet var forbi», og at USA måtte evaluere støtteordningene til blant annet Russland.¹ Parallelt med dette bygget Steven Levitsky, Lucan Way og Andreas Schedler opp nye modeller for en ny regimetype. Denne regimetypen fikk navnet «kompetitivt autoritært regime» og var ikke en ustabil variant av et demokratiserende regime. Snarere tvert imot, hevdet disse teoretikerne: Denne regimetypen var stabil og karakterisert ved sin evne til å marginalisere de kreftene demokratiaktivistene ønsket å dyrke frem – demokratisk innstilte opposisjonelle.

De nye modellene var ikke bygget på hypoteser om «historiens revansj», men fremholdt at de nye systemene fulgte en iboende logikk: autoritær modernisering.

¹ Thomas Carothers. (2002). The End of the Transition Paradigm, *Journal of Democracy*, vol. 13, nr. 1, s. 5–21.

At McFaul overser denne vesentlige akademiske debatten i boken, trenger en forklaring. Kanskje skyldes det en dyptfølt lojalitet overfor de nettverk han bygget opp på 1990-tallet, kanskje skyldes det en mer dyptpløyende overbevisning. McFaul synes å understreke betydningen av begge. Han skriver inngående om sin tro på at Russland ville ha vært et annet land dersom Boris Nemtsov hadde blitt Jeltsins etterfølger, han tilkjennegir at han ser på Alekséj Naválnyj som en interessant opposisjonspolitiker (selv om han bedyrer at de aldri møttes), og han tviholder på sin overbevisning om at Russland, som en følge av den logikken som ligger innbakt i alle økonomiske fremskritt, også må vende tilbake til 1990-tallets utgangspunkt og omfavne et demokratisk system. Men han virker ikke helt sikker:

Når jeg blir konfrontert med det, forblir jeg optimistisk hva angår Russlands fremtidige utvikling. Jeg liker å tro at denne oppfatningen er informert av empiri og intuisjon. Noen ganger frykter jeg at min Montana-optimisme, i samspill med min normative overbevisning som demokrat, overskygger min dømmekraft. Men når alt kommer til alt [...], mener jeg at det er vanskelig å tro at Russland vil te seg på en måte som er i strid med teorier om modernisering (s. 426).

Det var sannsynligvis denne klokertroen på liberale teorier og demokratiske verdier som gjorde at McFaul i 2011 sa ja til å bli Obama-administrasjonens utsendte ambassadør til Moskva, en stilling han tiltrådte i januar 2012. De beskrivelsene McFaul gir av måten han ble mottatt på, er dypt foruroligende. De viser til fulle hvilken fremmedfrykt og omfattende kynisme som preget russisk politikk da Putin var på vei tilbake til makten i 2012. McFaul gjør ikke noe vesen av dette. Han nøyer seg med nøkterne beskrivelser av hvordan hans sønner ble fotfulgt av FSB-personell, hvordan besøkende til ambassaden ble trakassert, og hvordan han selv ble stemplet og latterliggjort i mediene. Noen av anklagene var alvorlige. Ved et tilfelle ble han blant annet fremstilt som pedofil. Det absurde i denne situasjonen styrkes ved at McFaul fikk høre fra politikere han møtte regelmessig, at dette ikke «var personlig ment» («nothing personal»).

Selv om denne delen nok er interessant som historisk materiale, er det McFauls analyse av «reset»-politikken, samarbeidet om sanksjoner mot Iran og Russlands holdning til den væpnede aksjonen i Libya i 2011 som påkaller særlig oppmerksomhet. McFaul snakker åpent om at deler av «reset»-politikken var svært vellykket, og at Medvedjev-administrasjonen var samarbeidsvillig og innstilt på å finne pragmatiske løsninger. Dette gjaldt særlig Libya-aksjonen (s. 209–227). Dette var første gang, skriver McFaul, at Russland ikke gikk eksplisitt imot en væpnet intervensjon fra USAs side. Samtidig, hevder McFaul, var dette et spørsmål som splittet tandemmen mellom Medvedjev og Putin. «Den åpne krangelen mellom Putin og Medvedjev [der Putin kalte aksjonen for et 'korstog'] sjokkerte meg», skriver McFaul: «Putins emosjonelle utbrudd, etterfulgt av Medvedjevs offisielle reprimande, hadde ikke presens. Noe stort var i ferd med å skje i Moskva» (s. 226).

Dette var i mai 2011. Samme måned etablerte Putin bevegelsen «Den all-russiske folkefronten», som skulle sikre nominasjon av Putins kandidater i

2011-valgene. I september 2011 annonserte Medvedjev på konferansen til Forent Russland at Putin var partiets kandidat, og at han ikke ville stille som utfordrer. Resten er historie. I 2011–2012 protesterte moskovitter mot valgfusk, og McFaul landet i Moskva som USAs ambassadør. Den russiske eliten var overbevist om at McFaul skulle fremme regimeendring og startet en massiv kampanje mot sivilsamfunnet, opposisjonspolitikere og i særlig grad valgobservasjonsorganisasjonen GOLOS. Denne kampanjen pågår nå på syvende året.

McFaul skriver i etterordet til boken eksplisitt at han har klarert alt innhold med nasjonale sikkerhetsmyndigheter. Dette innebærer også at han fikk tilgang til egne notater fra tiden han arbeidet som nasjonal sikkerhetsrådgiver for Obama, med ansvar for Russland/ Eurasia. Selv om det synes å være en norm i USA at akademikere og spesialister kan innta posisjoner i administrasjonen og gjennomføre større planmessige satsinger i utenrikspolitikken, har jeg som leser løftet øyenbrynet mer enn én gang i løpet av lesingen. Det skyldes kanskje primært at vårt politiske system er annerledes, eller kanskje det skyldes en egen, personlig begrensning. McFaul synes uansett å trives med pendlingen mellom akademiker, familiefar og premissleverandør for og iverksetter av politikk. Boken anbefales under enhver omstendighet, også for dem som ikke kjenner Russland godt.